

Andrzej Legendziewicz*

 orcid.org/0000-0002-9228-296X

Przemiany architektury pałacu w Siestrzechowicach od XVI do końca XX wieku

Architectural transformations to the Siestrzechowice palace from the 16th century to the end of the 20th century

Słowa kluczowe: Śląsk, architektura, rezydencje, renesans, barok

Key words: Silesia, architecture, residences, the Renaissance, the Baroque

Wieś Siestrzechowice położona jest około 7 kilometrów na południowy zachód od Nysy. Pałac zlokalizowany jest w jej centralnej części, przy historycznym trakcie biegnącym do Czech. Wzniesiono go na sztucznie usypanym *plateau*, w którego północnej części widoczny jest narys dwóch bastionów. Na północ i zachód od założenia znajdują się zabudowania dawnego folwarku.

The village of Siestrzechowice is situated about 7 km southwest of Nysa. The palace is located in its centre, on the historic route to Czechia. It was erected on an artificially built *plateau*, in whose northern part there is a trace of two bastions. There are buildings of a former grange to the north and west of the palace.

OPIS ZAŁOŻENIA

Pałac, jak już wspomniano, położony jest na niewielkim, sztucznie usypanym podwyższeniu (*plateau*) o rzucie zbliżonym do prostokąta, założonym na osi północ-południe. Jego narożniki wzmacniały zapewne bastiony ziemne. Zarys dwóch z nich widoczny jest od strony północnej. Budowla, obecnie o planie zbliżonym do prostokąta, zwrócona frontem ku północy, wzniesiona została wokół dziedzińca z krużgankami. Układ wnętrz skrzydła północnego jest dwutraktowy, trójpasмовy z sienią umieszczoną centralnie, a pozostałe mają układ jednotraktowy, wielopasmowy. Dwukondygnacyjną bryłę w zasięgu skrzydła frontowego, wschodniego i zachodniego nakrywają wysokie ustroje dwuspadowe kryte papą, a trzykondygnacyjną część południową – dach płaski.

Elewacje posiadają bardzo regularną kompozycję. Dziewięcioosiową fasadę podkreślono poprzez wprowadzenie w osi głównej półkolistego zwieńczonego bo-

DESCRIPTION OF THE PLAN

As I mentioned above, the palace is situated on the small, artificial *plateau* that is built on a rectangle-like plan along the north-south axis. Its corners were probably strengthened with earth-filled bastions and the profiles of two of them can now be seen northward. The structure was erected on a rectangle-like plan with the north-facing front, around a galleried courtyard. The north-wing interiors are arranged in two sections and three crosswise sections; the entrance hall is located centrally and the other rooms are arranged in one section and many crosswise sections. The front, east and west wings of the two-storey part of the building are roofed with high gabled roofs covered with tar paper, whereas the three-storey, south part is covered with a flat roof.

The composition of the elevations is very regular. The nine-bay façade is emphasised by the introduction of a semi-circular rusticated stone portal along the main bay axis. The coat of arms of Andreas von Jerin,

* dr hab. inż. arch., prof. PWt, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej

* dr hab. inż. arch., prof. PWt, Wrocław University of Science and Technology, Faculty of Architecture

Cytowanie / Citation: Legendziewicz A. Architectural transformations to the Siestrzechowice palace from the 16th century to the end of the 20th century. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2019;57:17-29

Otrzymano / Received: 23.09.2018 • **Zaakceptowano / Accepted:** 10.03.2019

doi:10.17425/WK57PALACE

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

niowanego portalu kamiennego. Nad nim umieszczono w centralnym polu herb biskupa wrocławskiego Andrzeja Jerina, po lewej herb jego siostrzeńca, także Andrzeja, a po prawej jego żony – Barbary Metzger. Okna parteru ujęto w kamienne opaski fastiowe, piętra – w gładkie tynkowe z wyjątkiem trzech środkowych, w których zachowane są kamienne profilowane nadproża. Narożniki elewacji podkreślono wydatnym tynkowym boniowaniem. Całość zwieńczono wydatnym profilowanym gzymsem. Na ścianach zachowały się resztki tynków z renesansową ramową dekoracją sgraffitową, a także barokową – w formie gładkich opasek okiennych i lizen oraz fakturowanych pól (ryc. 1, 2).

Kompozycja jedenastoosiowej elewacji zachodniej jest podobna, częściowo zniekształcona przez wtórne przekształcenia i późniejsze przybudówki. Z pierwotnego wystroju zachowane są kamienne fastiowe opaski, po pięć w partii parteru i piętra, oraz ślady zablokowanych barokowych otworów okiennych. Relikty boniowania widoczne są w narożniku północnym elewacji i między IX a X osią okienną (licząc od północy). Zdecydowanie lepiej zachowana jest trzynastoosiowa elewacja wschodnia, gdzie kamienne opaski obejmują niemal wszystkie otwory okienne parteru (poza trzema). Ścianę pokrywa zachowany w dużym stopniu wystrój barokowy, spod którego wyłaniają się fragmenty dekoracji renesansowej. Analogicznie jak po stronie zachodniej, widoczne jest boniowanie w narożniku północnym i między XI a XII osią okienną (licząc od północy). Inną kompozycję ma siedmioosiowa elewacja południowa, która zachowała barokowy układ gładkich lizen i opasek oraz fakturowanych pól. W parterze znajdują się dwa szerokie, prostokątne otwory bramne. Niewielkie okna rozmieszczono regularnie w partii parteru, pierwszego i drugiego piętra. Ponad dachem wyłaniają się dwa trójkątne szczyty skrzydeł bocznych z oknami ujętymi tynkowymi opaskami i okonturowaniem w formie tzw. kociego biegu (ryc. 3–5).

Elewację dziedzińca tworzy arkadowy krużganek złożony z trzech przęseł od północy oraz pięciu – wzdłuż ściany zachodniej i wschodniej. Arkady o wykroju łuku Tudorów oparto na kamiennych filarach i zwieńczono fryzem. Na poziomie piętra wprowadzono drewnianą galerię umieszczoną pod wydatnym okapem dachu. W pięcioosiowej ścianie skrzydła frontowego umieszczono dwa półkoliste otwory: dolny – bramny i górny – drzwiowy. Każdy z nich flankowany jest parą okien ujętych w kamienne opaski (ryc. 6). Pozostałe elewacje mają przypadkowo rozmieszczone otwory okienne i drzwiowe, w części z kamiennymi oprawami. Elewacja dziedzińcowa skrzydła południowego w przyziemiu ozdobiona została trzema płytkimi wnękami o wykroju łuku Tudorów. Nad nimi w środkowej osi zakomponowano herb biskupa Franciszka Ludwika von Pfalz-Neuburg podtrzymywany przez parę lwów, który otaczają regularnie rozmieszczone okna w trzech osiach na dwóch poziomach.

Układ wnętrz skrzydła frontowego jest dwutraktowy, trzypasmowy, z sienią przejazdową na osi. Nakrywa ją

Bishop of Wrocław, was put in the central field above the portal; on the left there is the coat of arms of the Bishop's nephew by a name of Andreas, and on the right there is the coat of arms of the nephew's wife, Barbara von Metzger. The ground floor windows are framed with stone fascia, the first-floor windows are smoothly plastered except the three central ones where profiled stone window heads have survived. The elevation corners are emphasised with protruding plaster rustication. The whole is crowned with a protruding profiled cornice. The remnants of plaster have survived on the walls; some of them reveal Renaissance sgraffito framing, the other are decorated in the Baroque style in the form of smooth window trims and pilaster strips as well as textured fields (fig. 1, 2).

The composition of the eleven-bay west elevation is similar, although partly deformed by secondary transformations and later additions. Stone fascia elements, five in the ground-floor and first-floor sections each, and the traces of Baroque bricked up window openings are the only original decorations that have survived. The relicts of rustication can be seen in the north corner of the elevation and between the 9th and 10th window bays (from the north). The thirteen-bay east elevation is definitely in better condition, as stone fascia frames almost every window opening (except three of them) on the ground floor. The wall is covered with the Baroque decoration much of which has survived to a significant degree and under which fragments of the Renaissance decoration can be seen. Rustication can be seen in the north corner and between the 11th and the 12th bay axes (from the north), as it is the case on the west side. A different composition is seen on the seven-bay south elevation that retained its Baroque layout of smooth window trims and pilaster strips as well as textured fields. On the ground floor there are two wide, rectangular gate openings. Small windows are arranged regularly on the ground, first and second floors. Above the roof, two triangular gables of the side wings loom into view. Their windows are framed with plaster bands and they are outlined with so called cat stairs (fig. 3–5).

The courtyard elevation consists of arcaded galleries, with three arcades in the north, and five arcades along each of the west and east walls. These Tudor arch-type arcades are carried by stone pillars topped with friezes. On the first floor, there is a wooden gallery built under protruding roof eaves. There are two semi-circular openings in the five-bay front-wing wall: the lower one, used as a gate, and the upper one, used as a door. Either of them is flanked with a pair of windows framed with stone bands (fig. 6). The other elevations have randomly arranged window and door openings, with some of them being stone framed. The courtyard elevation of the south wing is decorated with three shallow Tudor arch-type recesses at the basement level. Above the arches, there is the coat of arms of Bishop Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg. It is supported by a pair of lions and encircled by the windows that are regularly arranged in three bays at two levels.

Ryc. 1. Sistrzechowice, pałac, elewacja północna, widok ogólny (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 1. Sistrzechowice, palace, northern elevation, general view (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 2. Sistrzechowice, pałac, elewacja północna, portal wejścia głównego (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 2. Sistrzechowice, palace, northern elevation, main entrance portal (photo: A. Legendziewicz)

sklepienie kolebkowe z czterema lunetami i fragmentami dekoracji okuciovej (ryc. 7). W ścianie zachodniej zlokalizowano troje drzwi z kamiennymi oprawami fastiowymi, prowadzących do piwnicy i dwóch sklepionych sal. Północna – kaplica – nakryta jest kolebą z trzema lunetami. Ścianę dekorują ozdabiają malowane herby biskupów: Andrzeja Jerina i arcyksięcia Karola Austriackiego, oraz dwóch nieznanych biskupów. Na sklepieniu w ośmiu rzędach oraz w dwóch na ścianie południowej wymalowano kartusze szlachty będącej w służbie biskupiej. Krawędzie wysklepek i glicfów

Ryc. 3. Sistrzechowice, pałac, widok ogólny od południowego wschodu (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 3. Sistrzechowice, palace, general view from south-east (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 4. Sistrzechowice, pałac, widok ogólny od południowego zachodu (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 4. Sistrzechowice, palace, general view from south-west (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 5. Sistrzechowice, pałac, elewacja południowa (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 5. Sistrzechowice, palace, southern elevation (photo: A. Legendziewicz)

The front-wing rooms are arranged in two sections, three crosswise sections, with a drive-through entrance hall along the axis. The hall is covered with a barrel vault with four lunettes and fragments of strapwork (fig. 7). In the west wall there are three doors framed with stone fascia, to the cellar and two vaulted rooms. The north room, a chapel, is covered with a barrel vault with three lunettes. The wall is decorated with the painted coats of arms of Bishop Andreas von Jerin, Archduke Charles of Austria and two unknown bishops. Cartouches of the gentry in episcopal service are painted on the vault in eight rows and

okien podkreślono wicią roślinną, a ściany ozdobiono draperią. Nad wejściem z sieni umieszczono datę 1609. Po południowej stronie kaplicy znajduje się zakrystia ze sklepieniem żaglastym wstawiona w zasięg większej sali z kolebą z dwoma lunetami. Dostęp do niej umożliwił drugi z otworów w zachodniej ścianie sieni (ryc. 8).

Ostatnie z kamiennych obramień ujmowało zejście do piwnic. Przy nim w tylnym trakcie zlokalizowano schody prowadzące na piętro.

Wnętrza pasma wschodniego otrzymały stropy belkowe poza dwoma niewielkimi pomieszczeniami przylegającymi do sieni. Prowadzą do nich otwory drzwiowe ujęte w kamienne obramienia fastiowe. Posadzkę sieni ułożono z bruku kamiennego z granitowymi krawężnikami.

Skrzydła boczne mają układ jednotraktowy. W zachodnim są cztery pomieszczenia, ze skrajnym północnym ze sklepieniem kolebkowym z lunetami. Wejścia do nich prowadzą spod arkad krużganek. Natomiast we wschodnim skrzydle wydzielono osiem wnętrz. W obu skrzydłach umieszczono zejścia do piwnic. Jednotraktowy układ występuje w skrzydle południowym. Podział wnętrza wyznacza rytm elewacji, a skrajne pomieszczenia nakryto sklepieniami: po stronie zachodniej kolebkowym, a po wschodniej – krzyżowym (ryc. 8).

Rozkład komór piwnicy powiela układ parteru. Największa, z półkolistą kolebą, znajduje się pod sienią. Z niej prowadzą wejścia do dwóch sklepionych komór po stronie zachodniej oraz czterech po wschodniej. Założono je wokół centralnego filara i nakryto kolebami oraz układem krzyżowym. Piwnice pod skrzydłami bocznymi są jednoprzestrzenne, ze sklepieniami kolebkowymi.

Na piętrze o zbliżonym do parteru układzie, w skrzydle północnym na osi umieszczono dużą prostokątną salę, skomunikowaną z sienią klatką schodową znajdującą się w trakcie tylnym pasma zachodniego. Z niej prowadzą wejścia do par wnętrz w każdym z bocznych pasm i na krużganek łączący z salami w skrzydłach bocznych. W zachodnim cztery otwory – dwa okienne oraz dwa z trzech drzwiowych – ujęto w kamienne opaski. Jednotraktowe wnętrze podzielono na pięć pomieszczeń, ze skrajnym północnym z kolebą z lunetami. We wschodnim wszystkich pięć otworów (troje drzwi i dwoje okien) pozbawionych jest obramień. Układ wnętrza złożony jest z sześciu niewielkich pomieszczeń. Skrzydło południowe jest jednoprzestrzenne, ze słupami na osi podpierającymi wiązary dachu.

OMÓWIENIE ŹRÓDEŁ I LITERATURY

Najstarsza wzmianka o Siostrzechowicach pochodzi z 1374 roku¹. Dobra wymieniane są w akcie sprzedaży z 1557 roku potwierdzonym przez biskupa Baltazara Promnitza. W dniu 17 sierpnia 1592 roku biskup Andrzej Jerin przekazuje Siostrzechowice swojemu siostrzeńcowi (?), także Andrzejowi – sędziemu biskupiemu. Pałac z dobrami przynależnymi występuje w dwóch dokumentach z 1730 roku². W pierwszym zawarta jest

on the south wall in two rows. The edges of the window squinches and embrasures are emphasised with vine and ivy ornaments and the walls are decorated with drapery. The year of 1609 is seen above the entrance from the hall. To the south of the chapel, there is a sacristy covered with a sail vault within the space of a greater room with a barrel vault with two lunettes. It is accessed via the second of the openings in the entrance hall west wall (fig. 8).

The last of the stone frames is at the stairs to the cellar. Next to it, in the rear section, there are stairs to the first floor.

The east crosswise-section interiors have beam-framed ceilings except two small rooms next to the entrance hall. They are accessible by the door openings framed with stone fascia. The entrance hall is surfaced with cobbled stones and framed with granite curbs.

The single-section arrangement was applied to the side wings. In the west wing, there are four rooms, of which the northernmost room is covered with a barrel vault with lunettes. They are accessible from the gallery arcades. In the east wing, there are eight rooms. The two wings have stairs to the cellars. The single-section arrangement is applied to the south wing. The division of the interior determines the rhythm of the elevation. The outermost room in the west is covered with a barrel vault and the outermost room in the east is covered with a cross vault (fig. 8).

The layout of the cellar chambers follows the ground-floor pattern. The greatest chamber is covered with a hemispherical barrel vault and it is beneath the entrance hall. From that chamber, there are the entrances to two vaulted chambers in the west and to four vaulted chambers in the east. The chambers are arranged around the central pillar and covered with barrel and cross vaults. The side-wing cellars consist of single rooms covered with barrel vaults.

The first-floor layout is similar to that of the ground floor. In the north wing, there is a big rectangular hall along the axis. It is linked with the entrance hall via the staircase that is in the rear section of the west crosswise section. From that hall, there are entrances to pairs of rooms in each of the side crosswise sections and to the gallery that links with the side-wing halls. Four openings in the west wing, *i.e.* two window openings and two out of three door openings, are framed with stone fascia. The single-section interior is divided into five rooms, of which the northernmost is covered with a barrel vault with lunettes. In the east wing, none of the five openings (three door and two window openings) are framed with fascia. The interior consists of six small rooms. The south wing is arranged as a single-section area where there are columns along the axis for supporting roof trusses.

DISCUSSION OF SOURCES AND LITERATURE

The earliest mention of Siostrzechowice dates back to 1374¹. The estate is listed in the sale of land deed of 1557 that was endorsed by Bishop Baltazar von

Ryc. 6. Sistrzechowice, pałac, dziedziniec, widok ogólny elewacji północnej (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 6. Sistrzechowice, palace, courtyard, general view of the northern elevation (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 8a. Sistrzechowice, pałac, kaplica, widok ku wschodowi (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 8a. Sistrzechowice, palace, chapel, view towards the east (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 7. Sistrzechowice, pałac, sień, widok ku południowi (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 7. Sistrzechowice, palace, hall, view towards the south (photo: A. Legendziewicz)

Ryc. 8b. Sistrzechowice, pałac, kaplica, fragment sklepienia po stronie południowej (fot. A. Legendziewicz)

Fig. 8b. Sistrzechowice, palace, chapel, a part of the vault on the southern side (photo: A. Legendziewicz)

informacja o sprzedaży ich Janowi Krzysztofowi Strachwitzowi, a w drugim – przekazane zostają księciu biskupowi Franciszkowi Ludwikowi von Pfalz-Neuburg. Domenę wraz pałacem podarował on naczelnemu szpitalowi biskupiemu w Nysie, do którego należały one do 1945 roku³.

Dotychczasowa literatura omawiająca pałac w Sistrzechowicach jest skromna. Pierwszym, który przedstawił krótką historię obiektu wraz z jego opisem, był Hans Lutsch⁴. Wspomina on o sieni, kaplicy oraz herbach na jej ścianach i sklepieniu. Herman Dittrich opisuje wystrój malarski kaplicy złożony z 68 herbów ówczesnie znanych i 18 nowo odkrytych – w części obecnie niezachowanych – oraz prace restauratorskie przeprowadzone przez Andraesa Baeckera z Wrocławia⁵. W drugim artykule H. Dittrich omawia niezachowany kamienny pomnik pokryty płaskorzeźbami z rzadko prezentowaną sceną „Zstąpienie Chrystusa do piekieł”⁶.

Tadeusz Chrzanowski i Marian Koniecki zaprezentowali ogólnie pałac z rysunkiem rzutu wskazując okres około roku 1700 – czas barokowej przebudowy i połowę XIX wieku – neogotyckiej⁷. Ustalenia te powtórzył T. Chrzanowski w publikacji poświęconej architekturze rezydencjonalnej XVI i XVII wieku na

Promnitz. On 17 August 1592 Bishop Andreas von Jerin handed over Sistrzechowice to his nephew (?) also called Andreas, a bishop's court judge. The palace, together with the appurtenances, is mentioned in two documents of 1730². The first contains the information about the sale of the domain to Jan Krzysztof Strachwitz and the second confirms the transfer thereof to Prince-Bishop Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg. The Prince-Bishop donated the domain, together with the palace, to the principal bishop hospital in Nysa, to whom it belonged until 1945³.

The literature on the Sistrzechowice palace is modest. Hans Lutsch⁴ published a brief history and a description of the object as the first. He mentioned an entrance hall, a chapel and coats of arms on the chapel walls and a vault. Herman Dittrich described the painted decorations of the chapel that consisted of 68 coats of arms already known at that time and of 18 newly discovered coats of arms – of which only some have survived till today. He also described the restoration work performed by Andreas Baecker of Wrocław⁵. In the second of his articles, H. Dittrich discussed a stone monument on which the rarely presented scene of “Christ's Descent into Hell”⁶ had been carved in low reliefs and which has not survived.

terenie województwa opolskiego, gdzie wysunął tezę o późniejszym dodaniu wieży oraz realizacji neogotyckich krużganków w miejscu starszych – drewnianych⁸. Konstanty Kalinowski bazując na analogiach wystroju elewacji Dworu Biskupiego w Nysie i pałacu w Siestrzechowicach zasugerował, że mogą być one dziełem jednego autora⁹. W 1972 roku wykonano jego inwentaryzację¹⁰, a w dwa lata później Zofia Bandurska opracowała studium historyczno-architektoniczne. Zawarto w nim analizę źródeł, literatury, historii właścicieli, formalne przedstawienie architektury oraz sformułowano ogólne postulaty badawcze i konserwatorskie¹¹. Rekonstrukcję renesansowego wystroju elewacji frontowej wraz z trzema hipotetycznymi szczytami i z przedstawieniem dekoracji ramowego sgraffita przedstawiła Marzanna Jagieło-Kołączyk¹². Lapidarny opis z błędami obejmującymi nieistniejącą wieżę opublikował Józef Pilch¹³. Badania architektoniczne pałacu przeprowadził w 2010 roku autor niniejszego tekstu w związku z planowaną rewaloryzacją budowli. W oparciu o wyniki tych prac sformułowano szczegółowe wnioski konserwatorskie obejmujące budynek (elewacje, wnętrza) oraz najbliższe otoczenie z zarysem fortyfikacji ziemnych¹⁴.

Cennym uzupełnieniem wiadomości o pałacu jest jego skromna ikonografia obejmująca dwie ryciny – starsza Theodora Blätterbauera pochodzi z 1867 roku (ryc. 9) – oraz młodsza Franza Schrollera z końca XIX wieku. Ponadto budowla stanowi temat kilku fotografii wykonanych w początku XX wieku. Cenny materiał obrazujący stan pałacu z lat 1963 i 1974 zamieściła w swoim opracowaniu Z. Bandurska¹⁵.

WYNIKI BADAŃ

Pałac wzniesiono zapewne w latach 1592–94 na polecenie sędziego biskupiego Andrzeja Jerina – siostrzeńca biskupa Andrzeja Jerina¹⁶. Potwierdzeniem tej tezy były chorągiewki z datą 1594 i gryfami – symbolami heraldycznymi rodziny von Jerin – umieszczone w narożnikach kalenicy dachu skrzydła frontowego, a widoczne na fotografiach z 1963 roku.

Pierwotne założenie – *Palazzo in Fortezza* – powstało na sztucznie usypanym, prostokątnym *plateau* o wymiarach około 60 na 90 metrów z krótszymi bokami zwróconymi ku północy i południowi. Jego naroża wzmocniono bastionami ziemnymi na rzucie deltoidu, z których widoczne są zarysy dwóch – od strony północnej. Narzys fortyfikacyjny otoczono nawodnioną fosą – zachowaną przy północno-zachodnim narożniku założenia. Na osi wejścia głównego, od północy, przerzucono zapewne przez nią most.

Budynek wzniesiono na rzucie zbliżonym do prostokąta o wymiarach 32,7 na 37 metrów z fasadą od północy. Trójskrzydłowe, dwukondygnacyjne założenie rozplanowano wokół dziedzińca z krużgankiem o wymiarach około 16,7 na 20,9 metrów, zamkniętego od południa ścianą kurtynową sięgającą poziomu gzymsu wieńczącego. Dziewięcioosiową fasadę zakomponowano

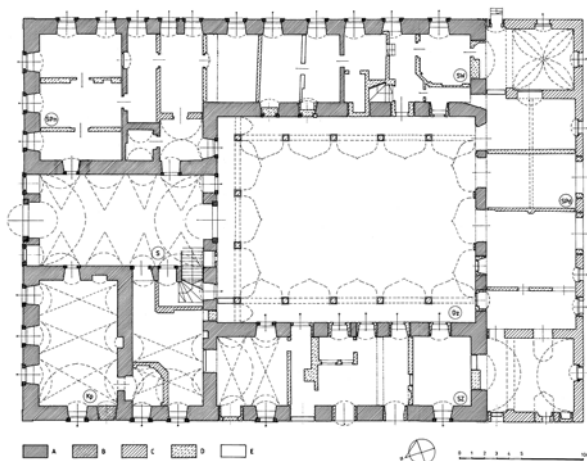
Tadeusz Chrzanowski and Marian Koniecki gave a general presentation on, and a projection drawing, of the palace and indicated that the palace was converted in the Baroque style around the year 1700 in and converted in the neo-Gothic style⁷ in the middle of the 19th century. These findings were confirmed by T. Chrzanowski in his publication on the residential architecture of the 16th and 17th centuries in the province of Opole, where he suggested that a tower was added and neo-Gothic galleries were constructed in place of older, wooden galleries at a later time⁸. Based on similarities between the elevations of Bishop's Manor House in Nysa and the palace at Siestrzechowice, Konstanty Kalinowski suggested that the designs could have been produced by a single author⁹. In 1972 the palace was inventoried¹⁰, and two years later Zofia Bandurska conducted a historical and architectural study. The study included the analysis of sources, literature, ownership history and the formal presentation of the palace's architecture, and presented the general need for research and conservation¹¹. The reconstruction of the Renaissance appearance of the façade, together with three hypothetical gables, and the presentation of sgraffito framing were shown by Marzanna Jagieło-Kołączyk¹². A concise description, together with the false information about a tower that did not exist, was published by Józef Pilch¹³. The architectural research into the palace was carried out by the author of this text in 2010 in connection with planned restoration. The results of this work was the basis for the formulation of conservator's detailed conclusions concerning the building (elevations, interiors) and the close surroundings, together with the trace of earthen fortifications¹⁴.

The modest iconography that consists of two illustrations – the earlier one by Theodor Blätterbauer dates back to 1867 (fig. 9) and the later one by Franz Schroller dates back to the 19th century – is a valuable supplement of the knowledge of the palace. Moreover, the structure is the subject of several photographs taken at the beginning of the 20th century. Precious material that depicts condition of the palace in 1963 and 1974 was presented by Z. Bandurska¹⁵ in her study.

THE RESULTS OF THE RESEARCH

The construction of the palace was commissioned by bishop's court judge Andreas von Jerin, Bishop Andreas von Jerin's nephew¹⁶, and took place probably over the years 1592–94. This thesis is confirmed by the ensigns that bear the year 1594 and griffins, the heraldic symbols of the Jerins, which were put into the corners of the front roof ridge and photographed in 1963.

The original plan – *Palazzo in Fortezza* – was implemented on the artificially made, about 60 by 90-metre rectangular *plateau* whose shorter sides were directed towards the north and the south. The *plateau* corners were strengthened with earth-filled bastions on a deltoid plan. The outlines of two of the bastions, can now be seen in the north. The fortification was moated – a stretch of

Ryc. 9. Sistrzechowice, pałac, rzut parteru z chronologicznym rozwarstwieniem murów. Legenda: A – renesans (lata 1592–94); B – renesans (ok. 1609 roku); C – barok (ok. 1730 roku); D – II połowa XIX wieku; E – XX wiek; oznaczenia: SPn – skrzydło północne, Sw – skrzydło wschodnie, SPd – skrzydło południowe, SZ – skrzydło zachodnie, Dz – dziedziniec, S – sień, Kp – kaplica (oprac. A. Legendziewicz)

Fig. 9. Sistrzechowice, palace, ground floor plan with chronological stratification of walls. Legend: A – Renaissance (years 1592–94); B – Renaissance (ca. 1609); C – Baroque (ca. 1730); D – second half of the 19th century; E – 20th century; signs: SPn – northern wing, Sw – eastern wing, SPd – southern wing, SZ – western wing, Dz – courtyard, S – hallway, Kp – chapel (edited by A. Legendziewicz)

Ryc. 10. Sistrzechowice, pałac, widok od północnego wschodu, rys. T. Blätterbauera z 1867 roku (www.polska-org.pl, dostęp: 22.09.2018)

Fig. 10. Sistrzechowice, palace, view from the north-east, drawing by T. Blätterbauer from 1867 (www.polska-org.pl, access: 22.09.2018)

z kostkowym portalem zamkniętym półkoliście i zlokalizowanym na osi głównej. Nad nim, w trzech polach rozdzielonych filarami dźwigającymi belkowanie z profilowanym gzymsem, umieszczono kartusze herbowe fundatorów. W centralnym polu osadzono herb biskupa wrocławskiego Andrzeja von Jerin z infułą i pastorałem, po lewej – herb jego siostrzeńca, Andrzeja, a po prawej jego żony, Barbary von Metzger. Kompozycję elewacji tworzyły regularnie rozmieszczone okna ujęte w fastiowe oprawy, otoczone ramową dekoracją sgraffitową. Narożniki elewacji podkreślono poprzez wprowadzenie boni tynkowych, których rysunek podkreślono dodat-

Ryc. 11. Sistrzechowice, pałac, elewacja północna, rekonstrukcja kolorystyki renesansowej (oprac. A. Legendziewicz)

Fig. 10. Sistrzechowice, palace, northern elevation, reconstruction of Renaissance colours (by A. Legendziewicz)

the moat at the north-east corner of the structure has survived. A bridge might have been constructed along the main entrance axis from the north.

The building was erected on a 32.7 by 37-metre rectangle-like plan; its façade faced northward. The three-wing, two-storey structure was planned out around the 16.7 by 20.9-metre galleried courtyard that was closed from the south with a curtain wall. The wall was as high as the crowning cornice. The nine-bay façade included a semi-circular rusticated stone portal that was located along the main bay axis. The founders' coats of arms framed with cartouches were put above the portal, in three fields with the pillars that carried an entablature with a profiled cornice. In the central field, there was the coat of arms of Bishop of Wrocław Andreas von Jerin, together with his mitre and crosier, on the left there was the coat of arms of the Bishop's nephew Andreas and on the right there was the coat of arms of the nephew's wife Barbara von Metzger. The elevation was composed of the regularly spaced windows that were framed with fascia and surrounded with sgraffito decorations. Plaster rustication, underlined with an additional sgraffito strip, was introduced to highlight the elevation corners. A protruding profiled cornice topped the elevation¹⁷. Six cellar windows with straight reveals were arranged in the base and topped with a segmental arch. A three-colour scheme was applied: the window frames, entrance portal, rustication in the corners and probably the crowning cornice were painted grey, the sgraffito frames probably remained in the colour of natural mortar and the background was painted limestone white. The coats of arms within the portal were probably elaborated separately and the heraldic code was applied.

The east and west elevations were formed almost analogically – the former was an eleven-bay elevation whereas the latter was a nine-bay elevation. The window arrangement was aligned with the cellar windows along every second bay axis. The two elevations, just as the façade, were decorated with sgraffito and their corners were plaster rusticated (fig. 3–5). A slightly different composition could have been applied to the south elevation where two triangle two-storey gables dominated. The window openings in the side wings were probably aligned. The gables had two openings on the lower floor

kową taśmą sgraffita. Zwieńczenie elewacji tworzył wydatny profilowany gzyms¹⁷. W cokole rozmieszczono sześć nakrytych łękiem odcinkowym okien piwnicznych o prostych ościeżach. Kolorystykę utrzymano w trzech barwach: obramienia okien, portal wjazdowy, bonie w narożnikach oraz prawdopodobnie gzyms wieńczący malowane były w kolorze szarym, ramy sgraffita pozostawiono zapewne w barwie naturalnej zaprawy, a tło pomalowano w kolorze tzw. bieli wapiennej. Odrębnie opracowano zapewne herby w portalu, które otrzymały barwy zgodne z heraldyką.

Elewacje wschodnią i zachodnią ukształtowano niemal analogicznie – pierwsza była jedenastoosiowa, a druga dziesięcioosiowa. Układ okien zakomponowano bardzo regularnie: z oknami piwnicznymi w co drugiej osi. Podobnie jak fasadę, okna także ozdobiono sgraffitem, a narożniki ujęto w tynkowe bonie (ryc. 3–5). Nieco inną kompozycję mogła mieć elewacja południowa, gdzie elementami dominującymi były dwa trójkątne, dwukondygnacyjne szczyty. Prawdopodobnie ściany w zasięgu skrzydeł bocznych miały otwory okienne umieszczone w jednej osi. Układ kompozycji szczytów składał się z dwóch otworów w dolnej kondygnacji i jednego w górnej. Rozwiązanie dekoracji sgraffitowej pozostaje tu nieznane. Analogicznie ukształtowano także boniowanie w narożnikach i profilowany gzyms wieńczący ścianę kurtynową.

Bryłę założenia nakrywał wysoki, wielospadowy dach, na którym w obu narożnikach kalenicy skrzydła północnego umieszczono dwie szpice – złożone ze złożonej galki, chorągiewki z datą 1594 i gryfa rodu Jerinów.

Wokół dziedzińca, od północy, wschodu i zachodu, założono dwukondygnacyjny krużganek szerokości około 1,2–1,3 metra, zapewne z murowanymi lub kamiennymi filarami (kolumnami?), na których oparto drewnianą galerię piętra. Zachowane w ścianach negatywy wsporników wskazują, że od północy miał on pięć przęsł: dwa skrajne, węższe, szerokości około 1,2–1,3 metra, oraz trzy środkowe o szerokości od około 2,5–2,8 metra, rozmieszczone w osiach okien i otworu drzwiowego. Arkady skrzydeł bocznych oparto na co najmniej ośmiu filarach (kolumnach (?)) w rozstawie od 2,7 do 3 metrów, poza dwoma skrajnymi od północy i jednym od południa – szerokimi na około 1,2 do 1,4 metra. Zapewne przy ścianie kurtynowej zlokalizowano dwubiegowe schody na piętro. Układ górnej kondygnacji krużganka pozostaje nieznan.

Kompozycja pięcioosiowej elewacji północnej dziedzińca była symetryczna. Na parterze i piętrze na osi umieszczono półkoliste otwory drzwiowe, ujęte w obramienia kamienne lub tynkowe. Flankowały je pary okien z kamiennymi oprawami fastiowymi otoczone malowaną wicią roślinną – znaną z fotografii z 1974 roku. Prawdopodobnie elewacje dziedzińcowe skrzydeł bocznych były sześciosiowe. Ich układ można odtworzyć w oparciu o lokalizację otworów piwnic nad którymi umieszczono okna, które zakomponowano naprzemiennie z drzwiami. Oprawy otworów stanowiły kamienne opaski fastiowe, malowane w kolorze ciem-

and one opening on the upper floor. The sgraffito decoration system remains unknown. The corner rustication and the profiled cornice that tops the curtain wall were created analogically.

The structure was covered with a high, short-ridge hip roof, where two spikes were installed in both of the corners of the north wing ridge; either of the spikes consisted of a gilded knob, an ensign bearing the year 1594 and the Jerins' griffin.

A two-storey gallery, about 1.2 to 1.3 metres in width, was built around the courtyard in the north, east and west. They probably were masonry or stone pillars (columns?) that supported the wooden gallery on the first floor. The existing traces of brackets indicate that the northern stretch of the gallery consisted of five arcades: the two outermost arcades, about 1.2–1.3 metres in width, were narrower than the three middle arcades, which were about 2.5–2.8 metres in width, and they were aligned with the windows and the door opening. The side wings' arcades were based on at least eight pillars (columns?) that were spaced at 2.7 to 3 metres, except the two outermost arcades in the north and one arcade in the south that were about 1.2 to 1.4 metres in width. Two-flight stairs to the first floor were probably located by the curtain wall. The layout of the gallery's upper storey remains unknown.

The five-bay north elevation from the courtyard side was composed symmetrically. There were semi-circular, stone or plaster-framed door openings on the ground and first floors along the bay axes. They were flanked with pairs of windows that were framed with stone fascia and plant-like paintings – as photographed in 1974. The side wings had probably six-bay elevations from the courtyard. The appearance of the elevations can be restored on the basis of the location of the cellar window openings above which the windows and doors were arranged alternately. The openings were framed with stone fascia, painted dark grey or almost black, and framed with an ivy and vine decor. The trowelled plaster was whitewashed. The composition of the curtain wall remains unknown.

The north-wing rooms were arranged in two sections, three crosswise sections, with the entrance hall located centrally, and the other were arranged in one section and many crosswise sections, whereas the side-wings interiors were arranged in one section, three crosswise sections. At the front, along the structure axis, there was the entrance hall that was covered with a four-arch, barrel vault with lunettes. The vault was decorated with plaster mounds in the form of strapwork and the keystone in the middle was decorated with a griffin. The entrance hall was lit through two windows located at the front. It was a drive-through hall with the entrances to the room in the east and west crosswise sections. The entrance openings were framed with fascia (fig. 8). The front section of the east crosswise section accommodated the hall that was covered with polychrome beam-framed ceiling and lit through five windows. The walls beneath the vault were decorated with plant-like motives. The

noszarym, niemal czarnym, otoczone wicią roślinną. Zagładzane tynki pobielono w kolorze naturalnego wapna. Nieznana pozostaje kompozycja ściany kurtynowej.

Wnętrza skrzydła północnego rozplanowano w układzie dwutraktowym, trzypasmowym, a w bocznych – jednoraktowym, trzypasmowym. Od frontu na osi założenia umieszczono sień z czteroprzęsłowym sklepieniem kolebkowym z lunetami, pokrytym tynkową dekoracją o formach okuciowych. W środkowej partii osadzono kamienny zwornik z przedstawieniem gryfa. Z sieni oświetlonej dwoma oknami od frontu i od dziedzińca wyprowadzono przejazd oraz wejścia do wnętrza w paśmie wschodnim i zachodnim. Otwory wejść ujęto w obramienia fastiowe (ryc. 8). Trakt frontowy pasma wschodniego mieścił salę z polichromowanym stropem belkowymi, doświetloną pięcioma oknami. Ściany w pasie podstropowym ozdobił malowanymi motywami floralnymi. Zapewne trójbiegowa klatka schodowa prowadząca na piętro i do piwnic zlokalizowana została w trakcie tylnym. Pasma zachodnie tworzyły dwie sale z kolebkami z lunetami. Północną, zapewne jadalnię, doświetlało pięć okien a południową – trzy. Drzwi pierwszej z sal miały na awersie dekorację z kratownicy rombowej z kwadratowymi rozetami¹⁸.

Wschodnie skrzydło podzielono zapewne na trzy sale ze stropami belkowymi, z dekoracyjnym pasem pod gniazdami z motywami roślinnymi. Światło do nich wpadało przez co najmniej trzy okna – jedno od zachodu i dwa od wschodu. Wejścia umieszczono od strony dziedzińca. Nie można wykluczyć, że były one połączone w układzie amfiladowym. Zapewne zbliżony układ wnętrza miało skrzydło zachodnie, gdzie skrajną północną salę nakryto kolebką z przypuszczalnie trzema lunetami.

Rozkład pomieszczeń w piwnicy powielił układ parteru. Największą komorę zlokalizowano pod sienią i nakryto kolebką z czterema lunetami, w osi których umieszczono wejścia do sąsiadujących pomieszczeń. Światło wpadało do niej przez cztery okienka – po dwa w ścianie południowej i północnej. W paśmie zachodnim wymurowano dwie sklepienie kolebkowo komory. Do północnej światło dzienne wpadało przez trzy otwory: dwa od północy i jeden w osi zachodniej ściany tarczowej, a do południowej – przez jeden od dziedzińca i jeden od zachodu. Układ komór pasma wschodniego składał się z trzech niewielkich sklepionych wnętrza wzdłuż ścian obwodowych doświetlonych czterema oknami od północy i zachodu. Schody do sali przy sieni mieściły się w trakcie tylnym. Pod skrzydłami bocznymi zlokalizowano jednoprzestrzenne kolebkowo sklepienie komory z sześcioma oknami rozmieszczonymi symetrycznie w każdej ze ścian.

Zgodnie z układem wnętrza parteru rozplanowano piętro. Nad sienią zlokalizowano dużą salę, którą połączono otworami drzwiowymi z pomieszczeniami w sąsiadujących traktach i z klatką schodową, a także z krużgankiem. Doświetlono ją dwoma oknami od południa, flankującymi wyjście na galerię, i trzema od północy oraz nakryto stropem belkowym o rozpiętości

three-flight staircase to the first floor and cellars was probably located in the rear section. The west crosswise section consisted of two halls that were covered with barrel vaults with lunettes. The north hall, probably a dining room, was lit through five windows and the south hall was lit through three windows. The obverse side of the north-hall door was decorated with a rhombic truss and square rosettes¹⁸.

The east wing was probably divided into three rooms that were covered with beam-framed ceilings and had decorative strips with plant-like motives beneath the wall pockets. At least three windows – one in the west and two in the east – were the sources of light in the rooms. The entrances were arranged from the courtyard. They might have been aligned and formed an enfilade. It is likely that a similar room arrangement was applied to the west wing, where the northernmost room was covered with a barrel vault with probably three lunettes.

The layout of the cellar chambers followed the ground-floor pattern. The biggest chamber was located under the entrance hall and it was covered with a barrel vault with four lunettes. The entrances to the neighbouring chambers were arranged along the lunettes axes. The chamber was lit through four small windows – two in each of the south and north walls. In the west crosswise section there were two barrel-vaulted chambers. The north-facing chamber received the daylight through three openings: two from the north and one along the axis of the west shield wall, and the south-facing chamber was lit through one courtyard-facing opening and one west-facing opening. The east crosswise sections consisted of three small, vaulted chambers along the perimeter walls, which were lit through four north and west-facing windows. The stairs up to the room next to the entrance hall were located in the rear section. Under the side wings, there were single-room barrel-vaulted chambers with six windows arranged symmetrically in each of the walls.

The first-floor rooms followed the ground-floor pattern. Above the entrance hall, there was a big hall that was connected via door openings with rooms in the neighbouring sections and with the staircase and also with the gallery. It was lit through two south-facing windows, which flanked the exit to the gallery, and three north-facing windows and it was covered with a beam-framed ceiling with a span of almost 8 metres. In the west crosswise section, there were two vaulted halls. The north-facing hall was lit through five windows – three north-facing windows and two west-facing windows; the south-facing hall was lit through three window – two west-facing windows and one gallery-facing window. The layout of the opposite crosswise section was determined by the rear-section staircase. The front-section hall was covered with a beam-framed ceiling and lit through three north-facing windows and two east-facing windows. The second hall, adjacent to the stairs, was located in the east part of the rear section and had three east-facing windows.

prawie 8 metrów. Pasma zachodnie mieściło dwie sale ze stropami, północną oświetloną pięcioma oknami – trzema od północy i dwoma od zachodu; oraz południową – trzema: dwoma od zachodu i jednym od krużganka. Rozplanowanie pasma przeciwległego determinowała klatka schodowa w trakcie tylnym. Salę traktu frontowego nakrywał strop z górnym pułapem i oświetlały trzy okna od północy oraz dwa od wschodu. Druga, sąsiadująca ze schodami, a zajmująca wschodnią partię traktu tylnego miała trzy okna od wschodu.

Każde z wnętrz skrzydeł bocznych podzielono zapewne na trzy pomieszczenia. Wejścia do nich, ujęte w kamienne obramienia, prowadziły z krużganka. Oświetlały je po trzy okna, dwa w ścianach obwodowych i jedno od dziedzińca. Poza skrajną północną w skrzydle zachodnim ze sklepieniem kolebkowym z dwoma lunetami pozostałe nakrywały polichromowane stropy z górnym pułapem i belkami ze śmigą.

Pierwsze przekształcenia pałacu zrealizowano zapewne w 1609 roku – adaptując na kaplicę salę znajdującą się w parterze w trakcie frontowym pasma zachodniego. Zablokowano wtedy na elewacji zachodniej okno parteru w drugiej od północy osi. We wnętrzu wprowadzono bogatą polichromowaną dekorację obejmującą na ścianie zachodniej malowane kartusze z herbami biskupa Andrzeja von Jerin, arcyksięcia Karola Austriackiego i nieznanego biskupa. Czwarty herb biskupi umieszczono na ścianie północnej, między ścianą zachodnią a oknem. Kolebą i lunety oraz ścianę południową pokryto rzędami kartuszy herbowe rodzin związanych z dworem biskupim w Nysie. Szwy przecięcia koleb podkreślono wicią roślinną, a na ścianach wymalowano draperię. Dekorację floralną wprowadzono także wokół krawędzi ościeży okien a nad wejściem z sieni rok 1609 – datę przebudowy wnętrza (ryc. 10).

Pałac w Siostrzechowicach został w 1730 roku przekazany pod zarząd naczelnego szpitala biskupiego w Nysie¹⁹. Bryłę wzbogacono o kwadratową, dwukondygnacyjną wieżę, zlokalizowaną na osi wjazdu. Naroża ujęto w boniowanie, na którym oparto gzyms wieńczący i zwieńczono niskim dachem namiotowym ze szpicą z gałką i krzyżem. W elewacji północnej umieszczono okna: prostokątne nad gzymsem nad piętrzem i cztery niewielkie wokół tarczy zegara²⁰. Równolegle wykonano pokrycia połączy łupkiem kamiennym (ryc. 8).

Od południa, wzdłuż ściany kurtynowej, dostawiono jednotraktowe, parterowe skrzydło z dachem pulpitym. Siedmioosiowa elewacja otrzymała artykulację złożoną z gładkich lizen dźwigających profilowany gzyms. Między nimi w fakturowanych polach zakomponowano prostokątne okna z gładkimi opaskami. W osi umieszczono zapewne przejazd, prowadzący przez sień na dziedzińiec renesansowy. Dwuosiove elewacje boczne otrzymały analogiczną kompozycję. Na dwubarwny układ kolorystyczny elewacji składały się: obramienia otworów, gzymsy i lizeny pokryte pobią wapienną, i fakturowane pola – utrzymane w jasnoszarym odcieniu (ryc. 3, 4). W ścianie kurtynowej na piętrze przebito dwoje okien, a między nimi nad otworem bramnym sie-

Each of the side wings' interiors was probably divided into three rooms. The rooms were accessible through stone-framed entrances from the gallery. Each of them was lit through three windows, two in the perimeter walls and one courtyard-facing window. Each of them was covered with a polychrome, beam-framed vault and bevelled beams except the west-wing northernmost room that was covered with a barrel vault with two lunettes.

The first transformation of the palace was probably made in 1609 by converting a room situated on the ground floor in the front section of the west crosswise section into a chapel. For that purpose, the second northernmost west-facing window on the ground floor was bricked up. The interior was provided with a rich polychrome décor that consisted of cartouches with the coats of arms of Bishop Andreas von Jerin, Archduke Charles of Austria and an unknown bishop, all painted on the west wall. The fourth coat of arms of a bishop was painted on the north wall, between the west wall and the window. Rows of cartouches and coats of arms of the families that were related with Bishop's Manor House in Nysa were painted on the barrel vault, lunettes and south wall. The intersections between the vaults were emphasised with ivy and vine motives and the walls were decorated with drapery. The plant-like decoration was also added around the window reveal edges, and the year of conversion 1609 was put above the entrance from the entrance hall (fig. 10).

In 1730, control of the Siostrzechowice palace was handed to the principal bishop hospital in Nysa¹⁹. The structure was expanded as a square, two-storey tower was erected along the entrance axis. The corners were rusticated to carry crowning. The tower was covered with a low tent roof and topped with a spike with a knob and a cross. The north elevation received five windows: a rectangular window above the first-floor cornice and four small windows around the clock face²⁰. The roof slopes were covered with roof slate (ill. 8).

A single-section, one-storey wing covered with a lean-to roof was added along the curtain wall in the south. The seven-bay elevation consisted of smooth pilaster strips that carry a profiled cornice. Smooth-framed rectangular windows were arranged in textured fields between the strips. A gateway was probably built along the axis, through the entrance hall to the Renaissance courtyard. The two-bay side elevations were arranged similarly. The elevation colour scheme consisted of two colours: chalk white on opening frames, cornices and pilaster strips and a light grey hue in textured fields (fig. 3, 4). Two windows were built on the first floor in the curtain wall and a cartouche with the coat of arms of Prince-Bishop France Ludwig von Pfalz-Neuburg, that was supported by a pair of lions, was put between the windows above the gateway.

A single-section layout was applied to the south wing's interior. The centrally located entrance hall was connected with the rooms via a corridor that ran along the north wall. The rooms whose wall arrangement

ni, osadzono kartusz księcia biskupa Franciszka Ludwika von Pfalz-Neuburg podtrzymywany przez parę lwów.

Układ wnętrza skrzydła południowego był jednotraktowy. Centralnie położona sień skomunikowana była z nimi korytarzem biegnącym wzdłuż północnej ściany. Wnętrza pomieszczeń, których rozstaw ścian wyznaczał rytm lizen na elewacji, otrzymały stropy belkowe. Jedynie w dwóch skrajnych salach wprowadzono sklepienia – we wschodniej krzyżowe, a w zachodniej kolebkowe.

Na elewacjach pałacu pozostawiono rytm artykulacji renesansowej nadając kostium stylowy spójny z nowo wzniesionym skrzydłem południowym. Od zachodu zamurowano otwór piętra w II osi okiennej (licząc od północy) – nad zablokowanym w 1609 roku oknem kaplicy. Powiększono otwory piętra elewacji północnej oraz wschodniej, wyjmując kamienne obramienia i przemurując węgaraki. Tynki sgraffita nasiekano i pokryto nowymi wyprawami z lizenami pomiędzy oknami. Barokowy układ kompozycyjny skorygowano w narożniku elewacji zachodniej, gdzie wprowadzono dodatkowe pole w miejscu zablokowanych otworów. Pozostawiono boniowanie ujmujące elewację północną, lecz skuto tynkowe ciosy na styku z skrzydłem południowym (ryc. 1, 3–5).

W wnętrzach wprowadzono niewielkie przekształcenia. Schody z pasma wschodniego przeniesiono na drugą stronę sieni, wydzielając je ze sklepionej sali renesansowej. Wejścia do niej i do piwnic przebito i ujęto we wtórnie użyte kamienne obramienia. Tylny trakt pasma wschodniego podzielono na cztery mniejsze sale – jedną z nich nakryto sklepieniem żaglastym. Zachowano sklepienie wnętrza znajdującego się pod górnym spocznikiem schodów renesansowych. W sieni podwyższono lunetę w skrajnym północnym przęśle. Ponadto wprowadzono ściany szachulcowe w pomieszczeniach piętra skrzydła północnego i wschodniego, a w piwnicy w miejscu rozebranych schodów założono sklepienie krzyżowe.

Kolejny etap przekształceń zrealizowano prawdopodobnie w II połowie XIX wieku. Wnętrza skrzydła zachodniego zaadaptowano na gorzelnię. Usunięto stropy drewniane i wprowadzono nowe – typu Kleina. Pomieszczenia techniczne ułokowano w dwóch parterowych budynkach przylegających do elewacji zachodniej i narożnika południowo-zachodniego. Obu nadano skromne formy użytkitarne z płaskimi dachami²¹. Pomieszczenia magazynowe gorzelnii umieszczono na piętrze i poddaszu podwyższonego skrzydła południowego, które otrzymało pulpitowy dach płaski. Zachowano przy tym barokowy rytm elewacji, rozbierając tylko gzyms wieńczący. Duże wnętrza magazynowe doświetlono siedmioma niewielkimi oknami od południa i trzema prostokątnymi przebitymi w dawnej ścianie kurtynowej – podwyższonej o około dwa metry.

Na dziedzińcu w miejsce kruzganków renesansowych, wprowadzono nowe, neogotyckie szerokości około dwóch metrów. Dolna, murowana kondygnacja, otrzymała arkady o wykroju w formie łuku Tudorów, opartych na grantowych filarach, zwieńczone gzymsem z fryzem. Na ścianie północnej założono trzy przęsła, a wzdłuż skrzydeł bocznych – po pięć. Podcień nakryto

followed the outer pilaster strips pattern were covered with beam-framed ceilings. Only the two outermost rooms were vaulted – the east-facing room was covered with a cross vault and the west-facing room was covered with a barrel vault.

The rhyme of Renaissance enhancements remained on the palace elevations as the style features given to the elevations were consistent with the newly erected south wing. On the west elevation, the second bay window (from the north) on the first floor – above the chapel window bricked up in 1609 – was also bricked up. The first-floor window openings on the north and east elevations were enlarged as framing stones were removed and external reveals were rebuilt. The sgraffito plasters were grooved and re-plastered, and pilaster strips were added between the windows. The Baroque composition was enriched in the west elevation corner where an additional field was introduced in place of the bricked up openings. The rustication of the north elevation remained but the plaster ashlars at the interface with the south wing (fig. 1, 3–5) were hacked off.

Minor transformations were made to the interiors. The east-string stairs were moved to the other side of the entrance hall and separated from the vaulted Renaissance room. The entrances to the room and to cellars were built and framed with re-used framing stones. The rear section of the east crosswise section was divided into four smaller rooms, of which one was covered with a sail vault. The vault of the room that is under the Renaissance staircase's upper landing remained in place. The lunette in the northernmost arcade of the entrance hall was made higher. Moreover, half-timbered walls were introduced to the first-floor rooms in the north and east wings, and a cross vault was built in the cellar in place of the demolished stairs.

The next-stage of transformations probably took place the 2nd half of the 19th century. The west wing's rooms were converted into a distillery. The wooden ceilings were removed and new ones made of steel joists and brick slabs (the so called Klein ceilings) were introduced. Utility rooms were arranged in two one-storey buildings that adhered to the west elevation and the south-west corner. Both of the buildings received modest utilitarian forms with flat roofs²¹. The distillery's storage rooms were arranged on the first floor and in the attic of the raised south wing, which was covered with a lean to flat roof. The Baroque style of the elevation was retained and the crowning cornice was removed only. The big storage rooms were lit through seven small south-facing windows and three rectangular windows that were made in the former curtain wall after that had been made higher by about two metres.

The Renaissance galleries were replaced with new, neo-Gothic galleries, about two metres in width. The lower masonry floor received Tudor arch-type arcades that were supported by granite pillars topped with a cornice with a frieze. Three arcades were made by the north wall, and five – along each of the side wings. The arcades were covered with a segmental vault. Three

sklepieniem o odcinkowym. Na ścianie kurtynowej zamontowano układ trzech wnęk powtarzających rytm arkad neogotyckich. Drewnianą galerię piętra wciągnięto pod przedłużoną połączy dachu podpartą drewnianymi słupami, między którymi zamocowano balustradę (ryc. 6).

Wnętrza skrzydła wschodniego i północnego podzielono ścianami na mniejsze pomieszczenia, zasłonięto podsufitką polichromowane stropy renesansowe. Wzdłuż ścian wprowadzono profilowane fasety z masy sztukatorskiej. W kaplicy osadzono stolarkę okienną czteroskrzydłową z rombowym podziałem szklenia.

ZAKOŃCZENIE

Pałac, po przejściu w 1945 roku przez PGR, zaadaptowano na mieszkania. Postępująca destrukcja i brak remontów spowodowały zawalenie się wieży w 1963 roku oraz uszkodzenie dachu. Prace zabezpieczające rozpoczęto na początku lat 70., kiedy wyremontowano więźbę, wprowadzono w połaciach zewnętrznych lukarny w formie wolego oka i uzupełniono ceramiczne pokrycie. Zrezygnowano przy tym z odbudowy wieży.

W latach 80. rozpoczęto prace zabezpieczające z uwagi na nieszczelności dachu zagrażające więźbie i wnętrzom z dekoracjami malarskimi i polichromowanymi stropami renesansowymi. Przeprowadzono remont dachu z częściową jego wymianą nad skrzydłem zachodnim oraz wprowadzono masywny strop nad pomieszczeniami piętra. Odtworzono zniszczone sklepienia w sali na piętrze skrzydła zachodniego. Na dachu wykonano nowe pokrycie z blachy miedzianej. Rozebrano przylegające do skrzydła zachodniego i południowego budynki gorzelnii. Niestety w kolejnych latach pokrycie zostało rozkradzione, a zalewające wnętrza wody opadowe spowodowały postępujące zniszczenia i zawalenie się stropów skrzydła wschodniego.

Ostatnie prace zabezpieczające przeprowadzono w 2010 roku. Wykonano wtedy tymczasowe pokrycie dachu oraz zamurowano otwory okienne i drzwiowe.

recesses were arranged in the curtain wall and they followed the rhythm of the neo-Gothic arcades. The first-floor wooden gallery was pulled under the extended roof slope that was supported by wooden posts between which a balustrade was fastened (fig. 6).

The east and north wings' interiors were partitioned into smaller rooms and the polychrome Renaissance ceilings were covered with a false ceiling. Profiled facettes made of stucco compound were added along the walls. Four panel windows with rhomboidal glazing division were installed in the chapel.

CONCLUSION

After it had been taken over by a State Agricultural Farm in 1945, the palace was converted into flats. The progressing destruction and the failure to renovate caused the tower to collapse in 1963 and roof damage. Protection work started at the beginning of the 1970s and then the rafter framing was renovated, dormer windows in the form of ox eyes were installed in the outer roof slopes and the ceramic roofing was supplemented. The reconstruction of the tower was given up.

In the 1980s the protection work continued due to roof leaks that posed a risk to the rafter framing and the interiors where there were painted decorations and polychrome Renaissance ceilings. The roof was renovated and that over the west wing was partly replaced. A massive ceiling was put over the first-floor rooms. The damaged vault in a west-wing first-floor room was restored. New copper sheet roofing was installed. The distillery buildings that adhered to the west and south wings were demolished. Unfortunately, that new roofing was stolen in the following years, and the rainwater that flooded the interiors caused progressing damage and the west-wing ceilings to collapse.

The latest protection work was performed in 2010. Temporary roofing was installed and the window and door openings were bricked up at that time.

¹ J.G. Knie, *Alphabetisch – statistisch – topographische Übersicht der Dörfer, Flecken, Städte Und Andersen Orteder Königl. Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 189.

² H. Dittrich, *Alte malerei im Schloss Grunau bei Neisse*, [w:] *Der Oberschlesier*, Jg 3, 1921, s. 562; Z. Bandurska, *Studium historyczno-architektoniczne pałacu w Siestrzechowicach (pow. Nysa)*, mps w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu (dalej WKZ w Opolu), PKZ Wrocław, 1974, s. 19–20.

³ H. Dittrich, *Alte malerei...*, op. cit., s. 562; Z. Bandurska, *Studium historyczno-architektoniczne...*, op. cit., s. 19–20.

⁴ H. Lutsch, *Die Kunstdenkmäler des Reg. Bezirks Oppeln*, t. IV, Breslau 1894, s. 70.

⁵ H. Dittrich, *Alte malerei...*, op. cit., s. 564.

⁶ H. Dittrich, *Bildströcke des Neisser Landes* [w:] *Der Oberschlesier*, Jg 12, 1930, s. 2–4, 192.

⁷ *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, woj. opolskie, powiat Nyski*, t. VII, z. 9. pod red. T. Chrzanowskiego i M. Korneckiego, Warszawa 1963, s. 175–178.

⁸ T. Chrzanowski *Architektura zamków i dworów z XVI i XVII wieku na terenie województwa opolskiego*, Biuletyn Historii Sztuki 1965, z. 3, s. 277.

⁹ K. Kalinowski, *Dwa dzieła Hansa Fröhlicha. Ze studiów nad architekturą Śląska XVII wieku*, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki 1961, t. IV, s. 52.

¹⁰ *Pałac w Siestrzechowicach – inwentaryzacja*, oprac. A. Kopeć, mps w archiwum WKZ w Opolu, PKZ Wrocław, 1972.

¹¹ Z. Bandurska, *Studium...*, op. cit., s. 1–39.

¹² M. Jagiełło-Kołaczyk, *Sgraffita na Śląsku 1540–1650*, Wrocław 2003, s. 214,

¹³ J. Pilch, *Leksykon zabytków Górnego Śląska*, Warszawa 2006, s. 63.

¹⁴ A. Legendziewicz, *Pałac w Siostrzechowicach (pow. Nysa). Wyniki badań architektonicznych oraz wnioski konserwatorskie*, mps w archiwum WKZ w Opolu, Wrocław 2010.

¹⁵ Z. Bandurska, *Studium...*, op. cit., il. 3–68.

¹⁶ H. Dittrich, *Alte...*, op. cit.

¹⁷ Nie można wykluczyć, że w osi fasady znajdował się szczyt lub szczyty jak w zamknięciu skrzydeł bocznych.

¹⁸ Z. Bandurska, *Studium...*, op. cit., il. 45.

¹⁹ H. Dittrich, *Alte...*, op. cit.

²⁰ Wieża zawaliła się w 1963 roku. Nie można zatem jednoznacznie określić czasu powstania zegara.

²¹ Budynki te uległy rozbiórce podczas prac prowadzonych w latach 70. XX wieku.

Streszczenie

Artykuł omawia wyniki badań architektonicznych pałacu w Siostrzechowicach koło Nysy. Na wstępie przedstawiono opis obiektu oraz omówiono dotychczasową literaturę. W świetle przeprowadzonych badań budowę pałacu osadzono w latach 1592–94, a jako jego fundatora wskazano Andrzeja von Jerin, sędziego biskupiego. Pierwotne założenie, w typie *Palazzo in Fortezza*, wzniesiono na prostokątnym *plateau* o wymiarach około 60 × 90 metrów, wzmocnionym czterema bastionami i otoczonym fosą. Rezydencję zbudowano na rzucie zbliżonym do prostokąta o wymiarach około 32,7 na 37 metrów. Trójskrzydłowe założenie rozplanowano wokół dziedzińca z krużgankiem, ze ścianą parawanową od południa. Elewacje otrzymały regularną kompozycję z fastiowymi opaskami oraz ramową dekoracją sgraffitową, a fasadę podkreślono kostkowym półkolistym portalem z herbami biskupa wrocławskiego i właścicieli. Wnętrza skrzydła północnego założono w układzie dwutraktowym trzypasmowym, a w bocznych jako jedotraktowe. Na osi umieszczono sień, po jej wschodniej stronie izbę z polichromowanym stropem, a po zachodniej dwie duże sklepione sale. W 1609 roku jedną z nich przekształcono w kaplicę, której wnętrze ozdobiono polichromowaną dekoracją obejmującą m.in. herby biskupów Andrzeja von Jerin i Karola Austriackiego oraz kartusze herbowe rodzin szlacheckich związanych z dworem biskupim w Nysie. Pierwsza poważna przebudowa miała miejsce w 1730 roku w związku z przekazaniem pałacu przez księcia biskupa elektora Franciszka Ludwika von Pfalz-Neuburg pod zarząd naczelnego szpitala biskupiego w Nysie. Bryłę wzbogacono o wieżę na osi fasady oraz powiększono o skrzydło południowe pałacu. Zmieniono wystrój elewacji, wprowadzając gładki detal na fakturowanym tle. Kolejny etap przekształceń miał miejsce prawdopodobnie w II połowie XIX wieku, gdy wnętrza skrzydła zachodniego zaadaptowano na gorzelnię, natomiast na dziedzińcu w miejsce krużganków renesansowych wprowadzono nowe, neogotyckie. Po wojnie pałac użytkowany był przez PGR, w 1963 roku zawaliła się wieża. Prace zabezpieczające rozpoczęto w latach 70., rezygnując z odbudowy wieży. Niestety brak właściciela spowodował zawalenie się stropów skrzydła wschodniego. Rozpoczęte w 2010 roku prace, których jednym z etapów były badania architektoniczne, mają na celu uratowanie obiektu i jego rewitalizację z wydobywaniem zatartych historycznych form.

Abstract

The article presents the results of architectural research on the palace at Siostrzechowice near Nysa. At the beginning a description of the object is presented and the current literature is discussed. In the light of the research carried out, the palace was constructed in the years 1592–94 and it was funded by Andreas von Jerin, a bishop's judge. The original Palazzo in Fortezza was erected on an about 60/90-metres rectangular plateau, reinforced with four bastions and surrounded by a moat. The residence was built on an about 32.7/ 37-metre rectangle-like plan. The three-winged structure was planned around a galleried courtyard, with a partition wall from the south. The façade received a regular composition with fascia and framed sgraffito decorations, and the façade was emphasized with a rusticated, semi-circular portal with the coats of arms of the Bishop of Wrocław and the palace owners. The interiors of the north wing were laid out in a two-section three crosswise-section system and it contained side wings as one-section system. Along the axis there is a hallway, on the east side there is a room with a polychrome ceiling, and on the west side there are two large vaulted rooms. In 1609, one of the rooms was transformed into a chapel and its interior was decorated with polychrome decorations including the coats of arms of bishop Andreas von Jenin and Charles of Austria and the coat of arms of noble families associated with the bishop's court in Nysa. The first major reconstruction took place in 1730, in connection with the transfer of the palace by Bishop Elector Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg to the management of the bishop's main hospital in Nysa. The building was enriched with a tower that was built along the façade axis and the south wing of the palace was added. The design of the façade was changed by introducing a smooth detail on a textured background. The next stage of transformation probably took place in the second half of the 19th century, when the west-wing interior was adapted to a distillery, while in the courtyard new neo-Gothic galleries were introduced in place of the Renaissance ones. After the Second World War the palace was used by a state farm. In 1963 the tower collapsed. Security works began in the 1970s but the tower was not subjected to reconstruction. Unfortunately, the lack of the owner caused the collapse of the ceilings in the east wing. Further works started in 2010 and included an architectural research as one of the stages. They aimed at protecting the object and restoring its valuable historical forms.